

FOLKLORE

Francesc Civil i la cançó popular

per Joan Gay

Per la immensa majoria dels gironins que han tingut contacte amb el món de la música durant les darreres dècades, la figura de Francesc Civil i Castellví (1895-1990) ha estat com a mínim un referent, un punt ineludible, una presència en múltiples camps on tard o d'hora el seu nom acaba sorgint, i en totes les ocasions amb un valor afegit de qualitat en el treball, d'alt nivell artístic i tècnic, de font de coneixements.

“El mestre Civil”, com se'l coneixia popularment, ha estat unànimement reconegut com la personalitat més influent en l'àmbit musical gironí, si més no en el tram central del segle XX. I tot plegat amb una doble base: d'una banda, el seu perfil polièdric com a intèrpret, compositor, crític, docent i investigador i, per un altre costat, per la seva sòlida formació, que havia començat en l'àmbit familiar en el seu Molins de Rei natal, havia continuat com a escolà de Montserrat i havia culminat a França, particularment a la Schola Cantorum de París, on va ser alumne oficial entre 1913 i 1917¹.

El seu interès i contacte amb tot el món de la música tradicional i popular arrenca de la dècada dels quaranta, quan es trobava ja instal·lat a Girona, en el context tan dur i difícil de la postguerra espanyola. Havia arribat a la ciutat el 1924, procedent de Figueres (on havia anat a fer el servei militar i va acabar formant-hi família i iniciant-se en el món professional), i des del 1925 tenia acadèmia pròpia i era organista de la Catedral. Després d'un exili a França, forçat pels esdeveniments bèl·lics de 1936, Civil va ser l'autor dels primers escrits de temàtica musical

¹ Per un recorregut més detallat per la seva etapa de formació, es pot consultar CERVERA i BERTA, J.M. *Biografia del Mestre Francesc Civil i Castellví*. Conservatori “Isaac Albéniz”, Girona, 1992.

que es van publicar a la Girona dels quaranta. En els mateixos anys, va ser el primer director de l'escola provincial de música, gènesi de l'actual Conservatori, i va reprendre les seves activitats com a compositor i organista. Paral·lelament, va ser nomenat assessor musical de la Sección Femenina de la Falange, càrrec que va ostentar fins la seva jubilació, el 1965. I fou precisament en aquest context que es va formar sota la seva direcció el cor de noies de la Sección Femenina, les primeres notícies del qual apareixen la primavera de 1940².

En realitat, arreu d'Espanya s'estava imposant aleshores un cert model musical oficialitzant, una de les bases del qual era la recerca de les seves arrels en el folklore, a ser possible d'origen rural, ja que aquest encarnava un cert imaginari de puresa, casticisme i valors tradicionals que a l'hora de la veritat no sempre es corresponia amb la realitat. Però més enllà d'aquestes consideracions, el cas és que la formació organitzada per Civil va assolir aviat un nivell de qualitat suficient per obtenir el màxim guardó l'any 1942 en la primera edició del "Concurso Nacional de Coros y Danzas" celebrada a Madrid.

I com aquell que de la necessitat en fa virtut, Civil es va trobar fent arranjaments de cançons populars, harmonitzacions i adaptacions quan calia, tant per les formacions que ell dirigí personalment com per d'altres. Paral·lelament a la descoberta i estudi del riquíssim patrimoni que havien deixat els polifonistes, mestres de capella i organistes en els arxius gironins, un músic de la seva capacitat i coneixements no podia restar indiferent a la música que, sovint, només es conservava en la memòria i en la veu dels seus intèrprets vius, escampats per les comarques. Entre els seus manuscrits es conserva, encara avui, una cinquantena de cançons populars recollides en diversos indrets del Ripollès, la Garrotxa i l'Empordà³ i la seva assessoria musical a la Sección Femenina el va portar també a col·laborar amb el grup de recerca que, coordinat per Maruja Arnau (filla del músic major del regiment de Girona, que alhora va ser el primer secretari del Conservatori, que Civil dirigia) va recollir més de dues-centes tonades i coreografies de tots els indrets gironins que comptaven amb alguna "dansa oriünda". Al cap dels anys, el resultat va publicar-se en tres volums titulats "La dansa popular a les comarques gironines"⁴, testimoni impagable d'una ingent tasca de recerca que va implicar

² Vulgueu consultar GAY i PUIGBERT, J. "La música", dins de *Sota la boira. Lletres, arts i música a la Girona del primer franquisme (1939-1960)*. Museu d'Art de Girona, 2000. Pàgines 200-201.

³ L'índex d'aquestes cançons es pot consultar a CERVERA, J. M. *Op.cit.* Pàgines 108-110.

⁴ ARNAU i GUEROLA, M. (coord.) *La dansa popular a les comarques gironines*. Els dos primers volums publicats per la Delegació Provincial del Ministeri de Cultura (Acció Cultural), Girona, 1980. El tercer va ser publicat al 1999 per l'Associació Folklorica Girona. En l'equip de col·laboradors, que també comptava amb Josep Maria Figueres

centenars de comunicants i que per Francesc Civil va suposar el contacte amb el treball de camp, enfrontar-se amb el repte de les transcripcions (una gran majoria de les publicades són obra seva) i, en definitiva, entrar de ple en el terreny de l'etnomusicologia, entesa amb l'esperit de respecte pel context en què s'inscriu la realitat musical estudiada. De tot plegat, n'és un bon document la presentació que el propi Civil va redactar pel primer volum: *La nostra comú dedicació per a aquesta especialitat artística, entre musical i tècnica, no ens ve pas d'ara ni correspon a coneixements superficials i llibrescos, sinó que és fruit madur d'un contacte constant amb la realitat de les nostres comarques tantes vegades recorregudes paper pautat en mà o magnetòfon en bandolera, presenciant ballades a la plaça, conversant amb els dansaires i copsant llurs típiques melodies junt amb els passos més enrevessats*⁵.

Vist amb la perspectiva del temps, no és estrany que fos, precisament, Francesc Civil l'encarregat de supervisar tot aquell treball, tota vegada que en ell es reunien les múltiples condicions que històricament havia reclamat Béla Bartók per al recol·lector ideal de la música popular: una formació cultural prou ampla que abastés coneixements de lingüística, folklore, sociologia, història... i, per sobre de tot, el recol·lector, òbviament, ha de ser un músic, un músic dotat d'òptima oïda i d'una bona capacitat d'observació⁶.

Naturalment, els criteris i mitjans actuals de resoldre-les i d'interpretació de cançó i dansa populars són uns altres i tot aquest material podria reeditar-se en millors condicions, però hi ha un mèrit que és indiscutible, i és la clarividència que calia actuar amb energia per preservar un patrimoni que, a data d'avui, difícilment s'hauria pogut obtenir. El "mestre Civil" va fer-hi, un cop més, la seva particular i valuosa aportació.

Desembre, 2005

Anadón com a assessor de danses, hi figuren Pilar Compte, Assumpció Illa, Maria Domènec, Conrad Alegret i Salvador Dabau. Les il·lustracions són de Josep Perpiñà i Citoler.

⁵ ARNAU, M. *Op.cit.* Vol. 1. Pàgina 3

⁶ BARTÓK, B. *Escritos sobre música popular*. Siglo XXI Editores, México, 1987. Pàgina 45.